

Nro 53.

A' FELS. R. TSASZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMÉBŐL.

*Költ Bétsben Decembernek 30-dik napján 1794.
esztendőben.*

B É T S.

Az el múlt Karatsony innepének első napján, mint az arany gyapjas vitézi rendnek szokott innep napján, a' Fels. Tsászár és király, mint azon vitézi rendnek örökös nagy mestere, kedves testvéreinek, *Jósef, Antal és János* fő hertzegeknek, és az itten jelenlévő arany gyapjas vitézeknek kesérések alatt az udvari kápolnába ment, és a' *Werhovátz Maximilián* Agrámi, v. Zagrabi püspök által mondatott sz. mise alatt példásképen áhetatoskodott. — Az innep második napján, a' régi bé vett szokás szerént a' sz. István templomába ment ő Felsége, *Jósef* fő hertzeg test-

vérjével, a' Kir. testörző nemes magyar és német sereg által kisírtetvén, holott a' várasnak, és universitásnak előjárói is jelen vóltanak. — *Dec.* 22. és 23 napjain igen szép concertet adott a' Bétsi musikalis akadémia, az idejekben nevezetesebb de már meg holt muzsikusok özvegyeinek és árváinak hasznokra, holott sok fő rangú urak, és affzónyságok meg jelentenek. Az ezen alkalmazosságra készített német éneknek tzime e' vala: *a' Bethlehemi jászol körül lévő pasztorok.* — A' Toskánai nagy hertzegnek *Ferdinándnak* hitvese, a' Fels. Tsászárnénak testvér öttse, *Dec.* 15 ikén, reggeli 4 órakor, egy hertzegi férfi magzatot szült e' világra, a' ki még azon napon dél után meg is kereszteltetett, és *Ferentz, Leopold, Lajos, Jósef, János* és *Reinier* nevet kapott, kereszt atyának és anyának hivattak a' Fels. Tsászár, és Tsászárné, kinek képeket *Rosenberg* hertzeg és *d' Atri* duchessa viselték. Mind születése, mind meg kereszteltetése 100 ágyú ropogásokkal jelentetett ki a' népnek.

Hadi Történetek és Környüldállások.

Albert Saxóniai Kir. hertzeg, még most is *Heidelbergában* vagy on kvártélyban, és onnan küldötte azon tudósítást, mellyet a' múlt Szombaton hirdettetett ki a' hadi Kancellária a' Bétsi diarium által, mellynek rövid summája ebből áll.

Értesére adatván Gr. *Wartensleben* hadi Tár-mesternek, hogy *Dec.* 15 kén, a' *Mundenheimi* környékén újabb ostromló erősségeknek készítéséhez fogtak vólna a' Frantziák, munkásaiknak meg gátoltatásokra, és kezdett munkaiknak öszve rontatására 400 gyalogsággal, 100 munkás emberrel, egy escadron Szekely regementből való hufzársággal, és négy lovas ágyúval küldötte el, a' *Reisky* regementje granatéros batallionnyának commendánsát *Hübner* fő strázsa mestert. — Ez a' már sok próbakon által ment hadi tizt, jó

Leve meg tévén a' szükséges rendeléseket, éjfélikor, mingyárt 12 óra után 40 emberrel előre elküldötte a' Péterváradí regemenből való *Novitsch* zászlótartót, a' ki embereivel együtt ki álván a' *Mundenheimi* úton, az el kezdetett sántzban fekvő Frantzia gyalogságnak apró fegyverből réája adott tüzét, hirtelen rajtok rohant, 's onnan egyszeribe ki üzte őket. Ekkor hátrább állott gyalog és lovas vitézeink is előbre nyomúltak, sorba állottak a' sántzban túlsó oldalán, és mind addig meg sem mozdúltak onnan, valameddig a' munkások, az el kezdett Frantzia erősséget öfzve nem roptották.

Azomban lárma jel adattatván *Mundenheimben*, ki mentek az ott feküdt Frantziak a' Réous töltéséhez, és keményen kezdetek seregeinkre tüzelni. *Obuchina* a' Péterváradí regemennek kapitánya leg ottan rajtok ment, a' sántzból őket ki üzte, és egészlen a' *Mundenheimi* sorompóig kergette, közülök futásokban sokat le vagdalt, sokat pedig a' tó vizbe ugratott, de egyetlen egyet sem foghatott el az éjelenk sűrű sevétsége miatt. — A' mint iratik, részünkről egy ember sem esett el, hanem *Novitsch* zászló tartó tiz köz katonával együtt sebet kapott.

* * *

Mennél több nyughatalansággal, nyomorúsággal, és veszedelemmel vagy on a' ka ona élet öfzve köttetve: annál több háladatossággal tartozunk hazánk, életünk, és vagyonaink védelmezőinek és mennél több, 's szembe ötlőbb virtusokkal tündöklenek azok közt nemes születésű és indulatú hazánkfiai: annál inkább kötelesek vagyunk jeles tselekedeteiknek közönségesekké való tételére, ki hirdetésére, és magasztalására.

E' már haldokló esztendőnek második felében, a' múlt Oct. 21-ikén költ Magy. Kurirnak

33-ik darabjában, az 502 ik lapon, közlöttem a' Bétsi diariumban ki hirdettetett tudósítás lzerént, Erd. olvasóimmal, azoknak a' vitéz Ts. K. hadi tiszteknek neveiket, a' kik a' múlt Sept. 18 ik és következett napjain, *Kajerslautern* mellett történt Frantziákkal való tsatazásokban magokat megkülömböztettek. Ezek közt elsőnek tétetett a' Devins magyar gyalog Regementénél szolgáló *Törös László* kapitány úr, a' ki az utolsó Török háborúnak kezdetében lépett ki a' Kir. testörzö nemes Magyar seregből. Ez az érdemes hazánkfia, valamiképen itten maga szép viselete, szelid erköltse, maga másokkal való kedveltetése, Előjáróihoz való hivsége és engedelmessége által: úgy az armádiahoz lett ki lépesétől fogva, nemcsak tiszti körelességének az utolsó pontig való beteljesítésé, hanem vitézi tettei által is kedvessé, érdemesse, és tiszteletessé tette önnön magát.

Már annakelőtte való történetekben is, de nevezetesen a' fent irt Sept. 18-ik és az azután következett napokon esett tsatákban elegendőképen meg bizonyította azt, hogy igaz magyar vérből vette légyen eredetét, hogy ditsösséges és vitéz őseiseinek nyomdokait követi, és hogy nem csak tsupa névvel, nem csak forma ruhájával, hanem valósággal is jó katona, és nem utolsó hadi tisztt légyen. Nem régiben vettem egy jó barátomtól ezen vitéz hazánkfiának vitézi tetteiről bővebb tudósítást, mellynek közönségessé való tételével, hogy mind hozzája való szives barátságomnak, mind úri vérjeihez, rokonihoz, jóakaróihoz, barátihoz és izámos esmérőihez való kötelességemnek, tömjénezzek, magamban el végeztem.

Először. A' fent jegyzett napon, t. i. Sept. 18 ikán, jó positiót akarván *Hohenlohe* örökös herczeg és *Vosz Prussus* Generálók magoknak tsinálni, de azt a' *Scharleberg* nevű hegyen le telepedett, és föld kunyhókban táborozott öt Frantzia batalionok miatt véghez nem vihették, sőt ke-

vésbe múlt hogy egy Prussus batalionnal együtt mind a' két nevezett Pr. Generálók el nem fogat-
tattak, *Török László* kapitány úr választatott, és
rendeltetett ki az ellenségnek a' nevezett hegyről va-
ló le üzésére. Ezen reá bizatott dolognak végbe
vitelére két compániát vévén maga mellé, és en-
nek bal szárnyát ő maga, jobb szárnyát pedig
Petrótzty Sándor fő hadnagyja vezérelvén, az őt
batalionból álló Frantziákat meg támadta, kö-
zikbe vágott, és őket nemtsak a' *Scharlebergi*
hegyről, hanem a' másiktól is, a' melly az
elsőbbet praedominálta, szerentséssen leüzte. Ezen
vitéz teueről *Vosz Prussus* Generál által adatta-
tott bizonyság levélnek ez a' summája.

*Hogy Törös László kapitány úr, a' Devins
nemes Regementéből való Leib - batalionnal, ma-
gát az által kiváltképen való módon meg külömb-
bőztette, hogy Sept. 18 ikán esett történetben, a'
Scharleberg nevű hegyen a' számos ellenség által
el foglaltatott tetőket, töllök el vette, mint való-
ságos igazságot meg bizonyítom. Irtam Alsebor-
ban Sept. 19 ik napján 1794 esztendőben Vosz Prus-
sus Generál Májor.*

Ugyan ezt attestallya, avagy bizonyittyja azon
Batalionnak, mellynél *Törös László* kapitány úr
szolgálat, commendánsa *Baró Haugvitz* Fő strázsa-
mester úr is, kinek bizonyság levelét ékként fordí-
tom.

*Alább irt meg erősitem, hogy Törös László
kapitány úr, a' Devins nemes Regementéből lévő
Leib divisióval az alatta lévő tífzt uraknak hatha-
tós munkassága által, különössen meg külömböz-
tette magát az által, hogy a' múlt hólnapnak 18-
ikán történt actióban, a' Schorlebergi tetőket az
ellenségtől el vette. Irtam a' Wornatzia alatt va-
ló táborban Octobern. 3-ik napján 1794 ikben. —
Baró Haugvitz Fő Strázsamester és Batalion Com-
mendans.*

Sept. 20 ik napján, a' Kaiserslautern alatt feküdt Frantziákra akarván Hohenlohe örökös herczeg, és Prussus General Lajtnant hajtani, minden corpusánál lévő Ts. K. Regementektől és batallionoktól, egy egy magát önként ajánló divisiót, az az két compániát kért ki magának. Ez a Commissiónak végbe vitele végett ki küldetett tizt Voller Sraso dó regementéből való Obesternek declaratiójára, Törös László kapitány úr, ugyan azon két compániával, a' mellyekkel annakelőtte harmad nappal a' Schölbergi tetőkről le üzte a' Frantziákat, önként ajánlotta, és akkor is úgy viselte magát, mint igen szemes hadi tizt, és valóságos vitéz, a' mint ezt, a' fellyebb említett Voller Obesternek tanúbizonysága erőssíti:

B. Devins gyalog regementéből való kapitánynak Törös László úrnak, általam alább irtól, az a' ditsiretes tanúbizonyság adatik, hogy ő, a' Sept. 20-ikán Kaiserslautern mellett esett történet előtt, minden brigadám alatt lévő batallionoktól egy egy divisió kivántatván, magát mingyárt önként ajánlotta, és Veges kapitány úrnak jelen nem lételem a' commandója alatt lévő Leib divisióval, azon fontos dolgot nemcsak magára fel vállalta, hanem szerentséssén is végbe vitte. — Mellyet tulajdom kezem alá irásával, és petsétemmel meg erősitek. Innam a' Münichveileri logerben Sept. 23 ik napján 1794 esztend. — Voller Obester és Brigadiros.

Ennekelötte esztendővel, u. m. 23 és 26 ik Decembr. 1793 ikben is esett hadi történetekben is igen jelesen viselte magát Törös László kapitány úr, és Gr. Wurmser lovas General által meg is nevezett officia is jelentésében. — Adjon Isten ezen vitéz hazánkfiának tovább is sok szerentsét, és állandó egességet.

Frigyes Belgyiom.

A' Hágából jött tudósítások szerént, gyakorla próbát tesznek a' Frantziák, és hol itt, hol

amott akarnak a' *Waal* vizén által költözni; de még ekkorig sohol sem vóltak szerentsések. — *Dec.* 6 és 7-ik napjain recognoscirozták a' luftballonból avagy levegő égbe repülő golyóbisokból a' Rénus környéket, és már 9-ikén nagy erővel által akartak a' *Waal* vizén menni, de ekkor sem bóldogúhattak.

A' *Herzogenbusch* környékére ki botsátatott árviz, és a' *St. Andrieusi* erősségben fekvő őrizet miatt lehetetlen nekik tovább nyomúlni, és így, a' mint készülleteikből gyanítani lehet, *Bréda* ellen fognak valamit kezdeni. — Az annak környékén kórmányozó Generál *Dec.* 3-ikán, megizente a' *Brédai* commendánsnak, hogy mivel már az az idő, a' melly az ellenségeskedéstől való meg szűnésnek hataráva tétetett, el múlt, ő közelebb fog a' várashoz nyomúlni. — *Dec.* 5-ikén, a' Hollandus forpostokat *Ginneken* alatt meg támadván a' Frantziák, mind két részről keményen ágyúztak egymásra, a' melly alkalmatossággal egynéhány haubitza golyóbisok estek a' *Bréda* körül való sántzokba.

A' Hollándiainak határain cantonirozó Austriai seregeknek száma 12000 emberre megyen. — Töbnire az *Yssel* vize mellett telepedtek le, és a' *Transisalinali* tartománynak, 's *Zütphaniai* Grófságnak fedezésére rendeltettek. A' mint iratik, mindenütt igen jó hadi fenytiket tartanak.

A' *Hágai* levelek egyenlőképen erőssitik, hogy a' Frantzia seregek nemtsak nem akarnak teli kvártélyokra szállani, sőt hogy még most is erőssen készülnek a' téli hadakozáshoz, mellyhez *Pichegrü* fő vezérnek, a' ki vólt nyavalyájából tökéletessen ki gyógyútt, és hadi tanátskozás véget *Párisba* ment, a' Fr. ármádiahoz lejendő vizsgálta tétése után, hozza is fognak kezdeni. — Azon közben mind *Brédát*, mind *Berg op Zoomot* keményen ostromlották, az elsőbbit *Dec.* 5-ik, az utólsóbbat pedig ugyan azon hólnapnak 7-ik

napjain. Az *Ostendei* és *Nieuporti* kikötő helyekben ki készítetett, és már elegendő katonasággal meg rakatott hadakozó hajóikkal Zelandiának tengerre fekvő részébe akarnak bé ütni.

Herzogenbuschnak, a' hol gyakorta szokott a' helytartó Fejedelemnek familiaja mulatni, Frantziák által lett elfoglalatásáról, eddig sem a' Bétsi, sem a' több idegen újság levelekben leg kevesebet sem olvastunk, holott, a' mint már most a' Bétsi diarium beszéli, csak hamar a' *Crevecoeuri* erősségnek kezekbe lett esések után, ezt is hatalmok alá vétették a' Frantziák. Mind a' frigyos Belgiom, mind a' szövetséges seregek olly bizodalomban valának, hogy ez az erősség, t. i. *Herzogenbusch* mind a' környékére ki bocsátatott viz ár, mind a' körülötte lévő Anglus és Hollándus seregek által elegendőképen legyen fedettelve, erre való nézve nem is öregbítették az abban feküdt 1300 főből álló katonai őrizetet, holott az ostromlástól való védelmeztetésére 10000 ember meg kívánatik. Az Anglus seregeknek Sept. 18-ikán történt szerentsétlen ütközetek és a' *Crevecoeuri* erősségnek esete után, mingyárt *Herzogenbuschnak* ostromlásához fogtanak a' Frantziák, a' környékén lévő viz árrat le bocsátották, és 18 napig éjel nappal nyughatatlankodtatták az abban lévő erőtelen őrizetet, mellynek fele a' hosszas strapátzia, nyavalyák, és ostromló tűz által meg emesztetvén, kénytelen vólt az oda való kórmányozó a' Frantziákkal capitulatióra menni, 's azon nevezetes erősséget az ellenségnek által engedni.

Német Birodalom.

E' folyó hólnapnak 5 ikén vétetődött a' *Regenspurgi* ország Gyűlésében az a' kérdés elő: *békességre hollyen e' lépni a' Frantziákkal avagy nem?* A' *Moguntziai* választó Fejedelemségnek maga békességre lett meg határozását 56 vokok erősítették meg. — A' Cseh V. Fejedelemnek és a'

Brunsvigiai hertzegnek követjei nem is voksoltak. — A' voksoknak többsége szerént el végeztetett, hogy a' Felséges Császár meg kérettesen, a' Mogunziai V. Fejedelem fel tételének, és minel elébb lejendő fegyver szűnésnek eszközzésére, a' melly idő alatt annakutánna a' békességnek készítésében is foglalatoskodhassanak.

A' Prussiai király 30000 emberrel fogja a' Rénus mellet lévő ármadiáját szaporítani. A' jövő farsangi mulatságra rendeltetett, de már a' Fr. háborúban el hullott katonák' özvegyeinek és árváinak számokra izánt summa 65 ezer tallerra megyen. — A' Koblentzben mulató Frantzia biztosok nem régiben azt hirdettettek ki az oda való polgárok közt, hogy ekkor 's ekkor jelennyenek meg a' Tanáts házban, de köpönyegeikkel. Végbe vivén a' polgárok a' parantsolatot, a' több szó beszéd közt arra kérettek a' Fr. biztosok által, hogy raknák le köpönyegeiket, és költsönöznek azokat a' patrióta katonáknak. Mit vólt mit tenni, kéntelenek vóltak a' szép szónak engedni, 's köpönyegeik nélkül házokhoz vissza térni. — *Jourdan* Fr. Generál is a' *Moguntziát* ostromló Fr. ármádiahoz ment, és olly feltétellel vagyon, hogy akármiben, 's mennyiben kerüllyön, el foglalhassa azon erősséget. A' Kolóniai V. Fejedelemnek Bonni residentiájában katonák, a' Koblentzi várban pedig Frantzia betegek laknak. — A' Wetzlári imperialis kamara, egy időre Bambergbe fog által tétettetni. — A' Rénus innenső partján mindenütt számos batteriák és sántzok készítettnek, a' Frantziák által jövetelének meg akadályoztatására. — Azon levélben, melly által Generál *Suwarow* Prágának el vétetését *Harnoncourt* Austriai Generálnak tudtára adta, ekként fejezte ki magát: *Prague est a moi, et Warsovie tremble*, az az: *Prága kezemben vagyon, Warsóvia reszket.*

Nagy Britannia.

Az Angliai Parlamentomnak öfzve gyűllése ismét továbbra halasztatott, és *Dec.* 30-ikáról *Jan.* 22-ik napjára tétetett által. A' *Londoni* újság levelekből azt olvassuk, hogy ámbár minden mostan Frantziák ellen hadakozó fejedelmek békességre lépnenek is a' Fr. respublikával; még is N. Britannia meg nem szűnne a' jövő elztendőben is ellenek hadakozni, bizván az Orosz birodalomnak segítségében. Ugyan azon levelek említik, hogy a' Frantziák ellen menendő 20000 főből álló Orosz seregnek számára a' *Jerseyi*, és *Gverseyi* szigeteken kvártélyok készitetnek; hogy 15000 Anglus és 5000 Hybernus fogja velek magát öfzve kaptsolni, és az Angliában tartózkodó fegyveres Frantzia emigránsokkal égyütt a' *Vendei* Rojalistákat segíteni.

Frantzia Ország.

Egy *Delormel* nevezetű tudós Frantzia, egy illy tzimű munkat mutata bé nem régiben a' *Conventnek*: *A' közönséges nyelvet irányozó projectum.* Ezen irásában a' szerző azt állittya, hogy az universalis, avagy közönséges nyelv eszközeinek együgyüségé, és öfzve szerkeztetésének könnyüségé által kettős hasznot szerezhethet, és olly hamar közönségessé lehet, mint az arithmetica, avagy számvető mesterség. *Barailon* erre azt mondta: Kivánnám, hogy *Delormels* polgár projectuma eszközöltessen, és által töröltessen el a' sok részre osztott nemzeteknek külömbisége.— Akadémiai életemnek első elztendejében, t. i. 1771-ikben egy hasonló értelmű könyvetskét adott ki *Berlinben*, néhai *Büsching* és más oda való Tudósoknak segítségével által, egy Európai, Asiai, és Afrikai utazasairól, és külömbkülömbfelé nyelveknek tudasáról elégge esmérertes, de már meg holt hazánkfia *Kalmár György* illyetén tzim alatt: *Lingua Philosophica.* Magannak is szerentsem vólt mind

birni, mind olvasni ezen másként tudos iráskát, mellyben nem a' vólt az Irónak a' vége, hogy minden nemzetek egy nyelvnek tanulására szoritassanak, mivel annak lehetetlenségét ő maga is által látta; hanem az, hogy minden dolognak, névnek, személynek, verbumnak, adverbiumnak s. a' t. légyen meg határozott characterje, mint szinte a' *Chappe* úr *Telegraphiajában* feljegyzetett betűknek, mellyeknek meg tanulása által minden nemzetek mind az együtt való társalkodásban, mind a' kereskedésben, mind a' levelezésben egymást meg érthessék. — Nem tudom ezen hazánkfiának írása vólt e' igen homalyos és érthetlen, vagy az én elmebeli tehetségem annak értesére elégtelen; de én azt mondhatom felele, hogy könnyebb vólna két három Európai nyelvet mint az ő sokféle hajlású characterjeit és pontyait értelmessen meg tanulni. És éppen e' vólt az oka, hogy sem Német, sem más országokban gyakorlásba nem vétetődött projectuma.

Minthogy igen sok belső és külső orvosok meg hóltának a' Frantzia ármádiánál tábori nyavalyában, mellyet tu ajdon tapasztalásom szerént, égyetlen egy orvos sem kerülhet el a' táborban, azt végzette a' Convent a' köz Jóra ügyelő Commissionának javaslasára, hogy a' *Párisi*, *Montpellieri* és *Strafsburgi* elóltatott orvosi iskolak hozzattassanak villza előbbi életekre és elevenségekre. — A' Parisi tudos akademia, mellyet *Richelieu* hires Fr. Kardinal állita vala fel és a' melly Európának tudos akadémiai közt mindenkor elsőseget érdemlett; de *Robespierre* tyrannismusa alatt ez is a' többivel égyütt el töröltetett, ismét meg elevenedvén, *Dec.* első napján tartotta első közönseges gyűllését.

Robespierre nemtsak természeti valóságát, hanem még leki ismémentét, gondolkozásának módját, értelmét, esmérentét, és tudományat is tyrannisálni akarta, 's egy darabig tyrannisalta is Frantzia polgár társainak. Önön maga tudos

ember lévén leg nagyobb ellensége vólt a' szelid és hasznos tudományoknak. *Richelieu* böls Kárdinál 22 tudós társaságokat állított fel a' tudományoknak és szép mesterségeknak terjesztésére, mellyek a' Fr. revolutionának kezdetéig mindenkor a' leg nagyobb tekintetben vóltanak Európa előtt. *Roberspiere* ezen tudós társágokat is el törötte, és rész szerént el üzette, rész szerént pedig guillotinírozta tudós tagjait. A' királyi gazdag könyvtárat, mellynek első fundamentomát *Mazarini* Kárdinál vetette meg, és a' melly időnkben Európának leg jobb és leg gazdagabb könyvtárai közzé számláltatott, el pusztította, és tellyességgel meg nem engedte, hogy annak édes harmatnyával enyhithessék szomjúságaikat tudományokat kedvellő hazája fiai. — A' *Sorbonnat*, t. i. a' keresztény vallást nagy haszonnal tanító tudós társaságot, melly *Sorbonne Robertól*, IX. Lajos királynak gyorítató papjától, annak első szerzőjétől vette vala első eredetét, szellyel üzte, az ezen tudós Társaságnak számára épitetett ditsőséges palotát más alávaló haszonra fordította, *Richelieu* Kárdinálnak márvány köből mesterségesen épített koporsóját, és emlékeztető oszlopát, mellyen egy igen hires olasz mester *Giardon* 20 elztendeig munkalódott, öszve törette; egy szóval tudván *Roberspiere*, mint mellze néző és gonosz politicus azt, hogy gonosz fel tételében nékie leg nagyobb akadályára lehetnek a' tudós emberek, egészen ki akarta tudós polgár társait irtani, és a' tudomány helyett, a' tudatlanságnak sűrű homalya alá rekeszteni a' Frantzia nemzetet. — Ennek a' gonosz despotának el vezésétől fogva, egészen más módon gondolkoznak a' Párisi Conventnek mostani mértekletes tagjai.

Az ifjúság nevelésére, és a' tudományoknak terjesztésére ügyelő Commissió el végezvén a' Fr. nemzeti iskolákban tanítandó személyekről való munkáját, leg közelebb abban foglalatoskodott, miként, és mitsoda tudományokra oktattasson a'

gyenge ifjúság ezen fel állítatandó nemzeti elementaris, az az, kezdő iskolákban. Ezen tudományokra ügyelő Commissiónak, Nov. 16 ik napján bé nyújtott munkájának sinór mértéke szerént, következő végzéseket hozott a' Convent e' tárgyára nézve: 1) Hat elztendön alól való gyermekek bé ne vétetessenek azon nemzeti iskolákba. — 2) Ezen iskoláknak külömbkülömb szakaszaiban, gradisonként következő tárgyakra tanitasson az ifjúság: olvasásra és írásra, az emberiségnek, és polgárnak jussaira, és a' Fr. constitutióra; a' republicanusi erköltsi tudománynak első tzikkelyeire; a' Frantzia nyelvre, mind az írásban, mind a' beszédben; a' geometriának, és arithmeticanak nem külömben a' természeti historiának és tudománynak fundamentomos ágazataira; a' régi hérosoknak vitéz tetteire, és gyözödelmi énekekre; öt vagy hat elztendeig kelletik nekik ezen nemzeti iskolákban maradni, és utóilyára tanittatni a' leg nehezebb dolgokra. — A' Fr. nyelvnek constitutióinak és erköltsi tudománynak magyarázatyába a' historiának nevezetesebb epochait, kiváltképen pedig a' szabad nemzeteknek történeteit elő kelletik beszélni, a' melly végre nézve már egynéhány elementaris könyvetskék készitettek is. — 3) Azon környékekben, a' mellyekben nem a' Frantzia, hanem más nyelv vagy on gyakorlásban, a' tanítók ezen nyelvben, 's mellesleg a' Frantziában tanítsák az ifjúságot, hogy így idővel, mindenütt közönségessé lehessen az utólsóbb nyelv. — 4. A' test egességére, és erősítésére nemelly testi gyakorlásokra is tanitasson az ifjúság. Erre való nézve, a' nationális gardától való tizteknek gondviselések alatt gyakoroltassanak a' gyermekek a' fegyverben, a' versent való futásban, a' küzködésben, a' vízben való úszásban még pedig azon ferfiaknak igazgatások alatt, a' kiket az ifjúság nevelésére ügyelő Commissió fog ki nevezni, és küldeni. — 5. Az emberi erőtelenségeknak és nyomorúságoknak idejekorán való meg tanulására, minden elztendőben, bizonyos

napokon, vitetessenek az ifjak a' közönséges iskolákba. — Az emberi szorgalmatosságnak velekedő meg esmértetésére, vezetessenek bé, a' leg hiresebb mestereknek műhelyeikbe; és a' hazai szereteknek gyenge sziveikbe való bé nyomtatására, a' meg élemedett öregeknek és haza védelmezőinek házaikba, a' kiket jövendőben mind házi foglalatosságaikban, mind mezei munkáikban segíthessenek. — 6. Minden éltendőben, az ifjúságnak rendeltetett innep napokon, a' nép jelenlétében, jutalmak osztattassanak ki köztök, a' tanulásra való felserkentetésekre. — 7) Azok az ifjak is, a' kik ezen nemzeti iskolákban neveltetni nem fognak, a' nevezett innep napokon, a' nép előtt vizgáltassanak meg, és hogyha a' Fr. polgárságra szükséges tudományokban gyakorlatiánaknak lenni tapasztaltatnak, minden közönséges hivatalokból rekerzessenek ki. — 8. Mindennek szabad leszen mindazáltal magzatyaikat magánosan taníttatni, de csak az ifjúság nevelésére ügyelő Commissióknak gondviselések alatt s. a' t.

A' köz Jóra, és tudományokra ügyelő Commissióknak javaslására azt végzette a' Convent, hogy a' *Robespierre* tyrannismusa által el töröltetett sebörvosi tudományt tanító iskola, *Ecole centrale de Santé*, az az, az egészségnek fő iskola neve alatt ismét állitasson helyre, mellyben 12 professorok, és ugyan annyi adjunctusok, az az, segédek tanítsak az orvosi tudományt, a' tanuló ifjúságnak száma 540 re mennyen, 25 's 26 éltendős ifjakon alól, és három éltendeig tartson ezen iskolában való tanulásoknak pályája. *Fourcroy* ezen proiectumnak fel olvasója azt mondta, hogy annak tökéletességre leendő vitele által leg hiresebb és leg jobb belső és külső orvosi tudományt tanító iskolája fog a' Fr. respublikának lenni, és hogy e' lenne a' leg jobb eszköz azon nagyon alá szállott tudományoknak meg elevenítetésekre.

A' Fr. polgári törvény könyvet is el készítette az arra rendeltetett Commissió, mellynek nevezetesebb tikkelyeit a' midőn felolvasta volna *Cambaceres* hofzas vetélkedésre való alkalmatosságot szolgálta ott ezen kérdés: *Törvényes gyermekeknek leheté azokat tartani, a' kik, vagy atyóknak halála, vagy anyaiaktól való elválások után 10 hólnappal születnek e' világra?* Egy olly igen fontos kérdés ez, melyet, minthogy a' természet gyakorta el távozik szokott törvényétől, lehetlenség igazán és helyesen meg fejteni. Számptalan példákat hord elő *Haller* nagyobb *Physiologiajában*, annak bizonyosságára, hogy a' 9, 8, sőt 7 hólnapig anyja mihében viseltetett gyermek is jö e' világra, és ha egyéb aránt egészséges, meg él; hanem még is rend szerént, fogantatása után tizedik hólnapban szokott a' gyermek e' világra jönni, a' leány gyermek idejében, a' férfi gyermek pedig később. — Tudok én Magyar országon egy népes mező várast, a' hol ennek-előtte még 25 's 30 esztendővel is közönséges helyen meg kellett az ekklesiát követni az olly ifjú asszonynak, a' ki férjhez lett menetele után esztendőnél előbb gyermeket szült e' világra. Ezt a' büntetést a' természeti tudományban való járatlanság, és tudatlanság szülte. Most már ottan is okosabbak mind az egyházi, mind a' polgári előjárók. — E' tárgyra nézve azt végzette a' Fr. Convent, hogy a' tizedfél hólnapos gyermeket kellett törvényes gyermeknek tartani. — *Angliában*, sokkal hosszabb a' szülésnek ideje, és ha három 's négy esztendeig távol vagyon is a' férfiú a' tengeri kereskedés miatt, köteles az azon idő alatt feleségéről született magzatokat törvényes gyermekeinek lenni ismérni.

Magyar Ország.

Szatthmár Vármegyéből. Egy bizonyos helységben egy katonané, midőn elszülné orozva költzabiat, egy háznál hagyta el hitetlenül, maga pe-

dig eblábált. Az ártatlan kisedet magának kellett a' falusi birónak hazónkent szoptatni hordani, kinek osztán egy könyörülő szivű Szolgabiró úr dajkát fogadott. A' gonosz anya sokaig el nem vihetvén lelkén a' gyermek ügyét, vissza jött, de mivel már több e' felé tetjei is vóltanak, tehát nékie 30 sorból álló passus irattatott a' vétkes testének hátúlsó lapjára, és a' helységből is ki üzetett.

Még is tsak ugyan több botsánatot érdemlett a' fent említett asszony, mint ama tigrisi fene természettel biró más egy asszony, kinek férje van, és vele lakik; még is a' gyermekét el vesztette, ki is példásan fog lakolni gonofságáért, és már a' törvénytévő helyen, szoros rabságba vettetett.

* * *

Nov. 20-ik napján ismét véres tsata történt Katalóniában a' Spanyól és Frantzia hadakozó seregek közt, mellyben a' mint a' Párisi Levelek állityák nem tsak meg győzettek a' Spanyólok, hanem önnön maga a' kórmányozó fő vezét Gr. de la Union is el vesztette életet. Ezen történetnek historiáját, és Lengyel országnak mostani környülállásait jövő alkalmatossággal közieni fogom Erd. olvasóimmal.

* * *

Vége a' Magy. Kurir barna paripája, 1794 ik esztendei futásának.